

G. H. MEAD A SÚČASNÉ SOCIÁLNOFILOZOFICKÉ MYSLENIE

VLADIMÍR DROZDA: Medzi interakciou a mlčaním. Bratislava, IRIS 1996, 112 s.

Osudy ideí podobne ako osudy ľudské sú málokedy priamočiare, ich smerovanie - ak vôbec k nejakému bodu smerujú - je neraz kľukaté, plné zvrátov a záhybov, raz sú idey na výslni, inokedy sú akoby ukryté v tieni. Niektoré "provokujú" k epigónstvu, iné k tomu, aby sa s menším či väčším časovým odstupom pretavili do ďalších teoretických či ideových konfigurácií. Zdá sa, že G. H. Mead je typom teoretika, ktorý nenašiel zatiaľ svoje pevné miesto vo filozofickom myslení (s. 103), hoci vzhľadom na bohatosť a inšpiratívnosť myšlienkového dedičstva, ktoré zanechal, by si ho nepochybne zaslúžil. V. Drozda sa domnieva, že takýto osud zapríčinili nielen jeho biografické zvláštnosti či skutočnosť, že počas jeho života nevyšla ani jedna kniha, ale i samotná povaha Meadovej teórie. Mead totiž v istom zmysle predbehol dobu tým, že vo svojej filozofii, sociologickej a psychologickej teórii načrtol netradičné, antimoderné, (postmoderné?) prístupy. V tejto súvislosti V. Drozda vyslovuje domnienku, že Meadov čas len príde, aj keď si možno iba parciálne pripomenieme zvláštnosti centrálnych motívov jeho diela (s. 53).

Odhrnúť závoj zabudnutosti a ignorancie, za ktorým je Meadova postava ukrytá - prinajmenšom pred očami odborníkov domácej proveniencie - by bolo samo osebe bezosporu chvályhodné predsavzatie. V. Drozdovi išlo však aj o čosi iné a o čosi viac - zasadiť Meadov symbolický interakcionizmus do širšieho filozofického a semiologického kontextu a nechať sa ním inšpirovať pri rozpracovaní vlastného stanoviska k teoretickej plodnosti interakcionizmu na pôde sociálnej a politickej filozofie. Tomuto zámeru zodpovedá i štruktúra práce, jej členenie do troch častí. V prvej časti autor rekonštruje meadovskú koncepciu interakcionizmu, jeho východiská a základné smerovanie. Kým v tejto časti práce je autorov prístup skôr deskriptívny, v ďalšej časti sa jeho argumentácia v prospech teórie interakcie zakladá na komparatívnom prístupe. Meadovské hľadisko porovnáva jednak so stanoviskami autorov tej istej intelektuálnej komunity (Ch. Morris, H. Blumer) a jednak so stanoviskami autorov patriacich do veľmi odlišnej myšlienkovej tradície (M. M. Bachtin, B. F. Poršnev).

Autorov prístup, ako na to sám upozorňuje, nie je historicko-filozofický; analýzou jednotlivých ideí Meadovho učenia chce skôr odpovedať na otázku, či a do akej miery sú Meadove idey interakcionizmu inšpiratívne pre súčasné filozofické uvažovanie o spoločnosti. Z hľadiska tohto zámeru sa autorovi celkom logicky ako centrálné javia Meadove analýzy mysle, subjektivity, vedomia, Ja v rámci sociálneho procesu a komunikácie.¹ Osobitnú pozornosť venuje Meadovej koncepcii gesta a symbolu, sleduje, ako sa vďaka tejto koncepcii dostáva Mead k úvahám o význame, a ako tieto úvahy konštruujú základnú ideovú bázu teórie interakcie, ktorá je "zároveň teóriou

¹Tieto momenty Meadovho učenia, ako aj jeho koncept preberania rolí a zaujatia stanoviska iného považujú za inšpiratívne aj niektoré predstaviteľky feministickej filozofie. Pozri Aboulafia, M.: Was George Herbert Mead a Feminist? In: Hypatia vol. 8, no. 2 (Spring 1993).

znaku, teóriou činnosti, teóriou socializácie, teóriou vedomia a teóriou spoločnosti", pričom "celý jeho interakcionizmus je vlastne analýzou vzniku a existencie vedomého konania. Sociálny akt, symbolizácia, ľudské Ja, to všetko sú stránky toho istého procesu." (s. 17, 33). Pri vysvetlení procesu konštituovania sociálneho prostredníctvom signifikácie a interakcie významnú úlohu zohráva v Meadovej teórii koncepcia preberania rolí a zovšeobecneného druhého a práve tieto koncepcie sú podľa autora kľúčové aj pre pochopenie Meadových sociálnopolitických úvah. Autor presvedčivo dokazuje originalitu a podnetnosť Meadových úvah o demokracii, o sociálnej kontrole a vzniku inštitúcií. Pokus V. Drozdu o "nadviazanie dialógu rôznych tradícií" porovnaním Meada s prístupmi takých autorov ako Ch. Morris, H. Blumer na jednej strane a M. M. Bachtin B. F. Poršnev na strane druhej je iste originálny a celkove vyznieva ako úspešný, aj keď pre čitateľa môže byť miestami neľahké sledovať jednotiacu líniu, ktorá viedla autora k výberu spomenutých koncepcií. V. Drozda načrtáva isté konvergencie i divergencie v týchto koncepciách, v ktorých podľa jeho názoru možno nájsť nielen paralely, ale aj momenty ukazujúce "hranice, v ktorých sa pohybuje Meadov interakcionizmus, jeho nedostatky, prednosti, ohraničenie, ale aj možnosti" (s. 79). Za veľmi zaujímavé možno považovať autorovo porovnanie Meadovej a Bachtinovej koncepcie, ich základných východísk pri riešení znakovkej problematiky. Drozda si pritom všima nielen viaceré podobnosti medzi prístupmi týchto autorov - hlavne ich dôraz na interindividuálny charakter znaku a ich snahu o pochopenie miesta znakov v živote spoločnosti, ale aj zásadné rozdiely. V. Drozda sa nezastavuje pri konštatovaní odlišností, ale zasadzuje ich do širšieho kontextu európskej a americkej filozofie jazyka a kladie si aj otázku o možnosti prepojenia európskej tradície, smerujúcej k pochopeniu jazyka či rečových sekvencií, s tradíciou americkou, orientovanou na pochopenie jazykového správania jednotlivca (s. 69). Autorov komparatívny prístup sa tak stáva zdrojom inšpirácií a podnetov na ďalšie premýšľanie o možnostiach interakcionizmu pri analýze činnosti i štruktúry.

Poznámky k možnosti rozpracovania teórie interakcie nielen ako teórie činnosti tvoria obsah tretej, záverečnej časti monografie, v ktorej autor prezentuje vlastné stanovisko k rozvíjaniu interakcionistického pohľadu iniciovaného Meadom (s. 79) v oblasti sociálnej a politickej filozofie. Autor vyjadruje presvedčenie, že teória interakcie je bázou pre vysvetlenie vzniku a fungovania ľudskej vedomej činnosti, ľudskej spoločnosti a miesta jedinca v nej, že táto teória je bytostne spätá so znakovou problematikou a že fenomén sugescie je jadrom ľudskej interakcie (s. 82). Meadovský interakcionizmus ako teóriu činnosti domýšľal autor smerom ku komplexnejšej koncepcii umožňujúcej teoreticky uchopiť i javy, ktoré nemajú činný charakter. Inšpirujúc sa niektorými ideami M. Foucaulta a C. Lévi-Straussa, uvažuje o zlučiteľnosti teórie interakcie s koncepciami, ktoré preferujú štruktúru, usporiadanie. Kľúčové miesto v týchto úvahách prislúcha konceptu znakovo-sugestívnej inverzie, s ktorým autor spája zmenu postojov, vzťahov, štruktúr: "... vedomie ľudí... participuje na dvoch vzájomne zviazaných, avšak nie totožných fenoménoch: na utváraní štruktúry (znakovo-sugestívna inverzia) a na konaní (znakovo-sugestívne pôsobenie)" (s. 91). Jeho úvahy sa rozvíjajú na pozadí presvedčenia, že môžeme a musíme prekročiť hranice tradície moderného európskeho myslenia, v ktorej dominantnú úlohu zohrávajú pojmy činnosti a práce,

a to smerom k pochopeniu ľudskej aktivity, "ktorej zmyslom nie je činnosť sama ani produkt činnosti, ale štruktúra a jej transformovanie" (s. 104). V. Drozda presvedčivo ukazuje, že "interakcionizmus ...je schopný spojiť v sebe (nie zjednotiť) dve odlišné myšlienkové tradície, jednu spätú s činnosťou (s dejinami), druhú so štruktúrou a dištinkciou... (s. 104). Podnetnosť takéhoto prístupu vhodne dokumentuje analýzu pojmov kultúra, spoločnosť a civilizácia cez prizmu vzťahu štruktúry a činnosti.

Nazdávam sa, že autorovi sa jeho zámer - prispieť do súčasných postmoderných diskusií - podarilo úspešne naplniť, a to nielen tým, že predstavuje slovenskému čitateľovi pomerne málo známeho, "zabudnutého postmoderného filozofa", ale aj vlastným rozvinutím interakcionizmu ako teoretického nástroja pre uchopenie spoločenskej reality, aktuálne problémy nevynechávajú. Jeho práca je preto vítaným obohatením pôvodnej filozofickej tvorby na Slovensku.

Mariana Szapuová

PhDr. Mariana Szapuová, CSc.
Katedra filozofie a dejín
filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 6
818 06 Bratislava
SR

FILOZOFIA PRE PRÁVNÍKOV

JARMILA CHOVANCOVÁ - TOMÁŠ VALENT: Základy filozofie pre právnikov. Bratislava, VO Právnickej fakulty UK 1997, 181 s.

Potreba filozofickej fundovanosti odborníkov je azda málokde inde taká naliehavá ako v oblasti štúdia práva a právnickej praxe.

Aj v týchto okolnostiach treba zrejme hľadať vysvetlenie faktu, že z programu vydavateľského oddelenia Právnickej fakulty UK boli štyri publikácie venované filozofickým problémom právnického vzdelávania. V r. 1992 to bolo prvé vydanie *Vybraných kapitol z filozofie* zostavených J. Chovancovou, O. Filom a T. Valentom. O dva roky vyšla dotlač. V ďalšom roku (1995) vyšli dva diely *Antológie z diel filozofov pre právnikov*. Zostavili ju tí istí autori. V r. 1997 J. Chovancová a T. Valent pripravili učebnicové texty *Základy filozofie pre právnikov* a takmer súbežne *Kapitoly z filozofie dejín*.

Učebný text tejto publikácie je rozdelený do šiestich kapitol a záverečná 7. kapitola je antologickým výberom z diel súčasných moderných autorov - filozofov akcentujúcich filozoficko-sociálny aspekt.

Základom filozofie v najvlastnejšom zmysle je venovaná prvá, druhá, štvrtá a piata kapitola, kým tretia a šiesta kapitola sa sústreďujú na niektoré historickofilozofické problémy.